

Hegyesi Zsolt

AZ ÉSZAKI SZÖCSKEEGÉR (*SICISTA BETULINA*; RODENTIA: DIPODIDAE) ÚJABB JELZÉSE ROMÁNIÁBÓL

Elterjedés-kutatási áttekintés

Az északi szöcskegér *Sicista betulina* (Pallas, 1779) jellemzően boreomontán faj,¹ Ázsia tajga övezetében, illetve Észak- és Kelet-Európában elterjedt. Európában a faj kompakt állományának areája északon Finnorszáig és az Urál északi vidékéig húzódik, az elterjedési terület délnyugati határa Kelet-Lengyelországot, Csehországot, Dél-Németországot és Ausztriát foglalja magába. Elszigetelt állományai élnek továbbá Németországban (Schleswig-Holstein), Dániában, Norvégiában, Svédországban, az Alpokban és a Kárpátokban.²

Románia a faj elterjedésének déli határán található. Hazai helyzetéről átfogó munka még nem született, az északi szöcskegér Romániában nem képezte célzott kutatás tárgyát. Az ország területén e kisméretű faj elsőként Rauschert találta meg 1962-ben (egy példány) a Bucsecs hegységben, 2000 m fölötti magasságban.³ A későbbiekben Simionescu 1964-ben a Ráróban, ill. 1966-ban a Csalhóban találta meg a faj egy-egy példányát, mindkét esetben 1000 m körüli magasságban.⁴ Murariu 1972-ben a Bucsecsben gyűjtött két, 1996-ban pedig a radnai Pietroszon egy példányt, ez utóbbi a bukaresti Grigore Antipa Természettudományi Múzeum gyűjteményében található.⁵ Ezekon kívül a Magyar Természettudományi Múzeum emlőstárában található két, Éhik Gy. és Loksa I. által 1943-ban Gödemesterháza gyűjtött egyed. Ezek közül a 4214.40-es leltári számmal rendelkező példány egy juv. nőtény, melynek gyűjtési dátuma 1943. 08. 05., a 4214.41-es számú példány pedig egy ad. hím, melyet 1943. 08. 06-án gyűjtöttek.⁶

A fajnak van még egy másik recens megfigyelése, amely bizonyító fénykép vagy befogott példány hiányában eddig nem került közlésre, ám a legújabb és a legtöbb régi előfordulás helyszínének közelsége okán fontos említést tenni róla.

2006. október 3-án Hegyesi Zs. és Mezey Zs. a Szalárd egyik szűk mellékvölgyében (Görgényi-havasok) az északi szöcskegér egy példányát figyelték

meg pelecspadázás, illetve fészekodó-ellenőrzés közben. A megfigyelés késő délután (17.10) történt, amikor egy öreg bükkfák közötti, patak melletti tisztáson az aljnövényzetben mozgó kisméretűre lettek figyelmesek. Az állat nyugodtan keresgélte a nagyrészt Teleki-virágból (*Telekia speciosa*) és erdei pajzsikából (*Dryopteris filix-mas*) álló aljnövényzetben, így kb. 2 percig zavartalanul figyelhették. A megfogására tett kísérlet sikertelen volt, az állat futva elmenekült. Az említett völgy kb. 600 m tengerszint feletti magasságban húzódik, bükk és lucfenyő alkot állományt benne.

Az előfordulási helyeket térképen szemléltettük. (1. ábra).

A Gyergyói-medencei észlelés körülményeinek tárgyalása

2008. május 3-án kb. 20.30-kor egy a Gyergyói-medence déli részén található tőzegláp közelében a „Milvus Csoport” Madártani és Természetvédelmi Egyesület két tagja madárhálók ellenőrzése alkalmával a fűben mozgó kisméretűre lett figyelmes. Egyikük kézzel fogta meg az állatot, majd határozás céljából a közeli táborba vitte. A példányt határozás után a szükséges mérések felvétele, illetve megfigyelések céljából néhány napig fogságban tartották, majd a befogás pontos helyén szabadon engedték.

A befogott egyed (2., 3. és 4. ábra) egy ad. hím, méretadatai: testhossza 67 mm, farokhossza 79 mm, fülhossza 12 mm, talphossza 15,5 mm, tömege 7,5 g.

Az állat befogásának helye 768 m tengerszint feletti magasságban található, az élőhely (5. ábra) nyírral (*Betula pendula*) gyéren benőtt láprét. A Szalárd-völgyi jelzés kivételével az összes többi észlelet magasabb fekvésű helyekről származik. A terület kisméretűfaunáját még nem kutatták, eddig csupán két további faj, a sárganyakú erdeieger (*Apodemus flavicollis*) és a mezei pocok (*Microtus arvalis*) itteni jelenlétéről van tudomásunk.

A Gyergyói-medence a Keleti-Kárpátok egyik hegyközi medencéje, 750–800 m tengerszint feletti

¹ DUDICH, A. et alii 1981.

² PUCEK, Z. 1999; FRODE, L. 1984.

³ RAUSCHERT, K. 1963.

⁴ SIMIONESCU, V. – STRATON, C. 1965; POPESCU, A.

– MURARIU, D. 2001.

⁵ MURARIU, D. 1997; POPESCU, A. – MURARIU, D. 2001.

⁶ CSORBA G. szem. közl.

magasságban fekszik. Az ország egyik leghidegebb vidékének számít. A medence csaknem egészére jellemző a gyepterületek (kaszálók és legelők) dominanciája és a viszonylag kisszámú megművelt terület. Főként a déli részén találhatók tőzeglapok, illetve mocsárrétek és nedves kaszálók.

A faj nemzetközi és országos helyzete, ökológiai, faunisztikai és természetvédelmi következtetések

Nagy elterjedési területén a fajt változatos élőhelyeken találták meg: bükkösökben, fenyvesekben, fiatal égeresekben és lucosokban, láperdőkben, nedves kaszálókon, sásosokban, vágterekben és havasi réteken.⁷

Dudich és társai⁸ szerint a *S. betulina* elterjedése a Nyugati-Kárpátokban egybeesik a lucfenyő (*Picea abies*) elterjedésével. Miklós és társai⁹ a Tátrában 1500–1700 m-en, főként szubalpin réteken fogtak példányokat.

Weiter és társai¹⁰ egy modellt alkottak meg korábbi csehországi előfordulási adatok alapján, amely szerint az északi szöcskegér a patakok közelségét (0–60 m), a lapos területeket (< 5°-os lejtő), az északkeleti és délkeleti kitettséget és a 700–900 m közötti tengerszint feletti magasságokat preferálja, kedvelt élőhelyeinek pedig a felhagyott kaszálók és legelők, a kaszálók és legelők, ill. kaszálók és erdők közötti határok bizonyultak. A Tátrában végzett kutatások alapján¹¹ az északi szöcskegér mozgáskörzete kicsi. A csíkos szöcskegérrel (*Sicista subtilis*) ellentétben ennél a fajnál nem figyeltek meg állományfluktuációt, az egyik évről a másikra bekövetkező max. 10%-os állománynövekedések inkább a hibernálás ideje alatti alacsonyabb mortalitás következményei.¹²

A romániai jelzéseknek csak egy részéről vannak élőhely-adatok, így Simionescu és Straton a Rárohégyesgből fiatal lombhullató és kisebb mértékben tűlevelű fákkal beerdősített vágterben,¹³ Simionescu a Csalhón hasonló élőhelyen,¹⁴ Murariu pedig

a Bucsecsben tűlevelű-elegyes lomberdőben gyűjtött északi szöcskegeret.¹⁵

A faj országos állománybecslését eddig csak Murariu¹⁶ kísérelte meg (kb. 1000 egyed), viszont ezt a becslést az elterjedés és a preferált élőhelyek ismerete, valamint denzitási adatok hiányában tudományosan megalapozatlannak tartjuk.

Romániában még nem történt a fajra irányuló aktív kutatómunka, az eddig jelzett példányok kisemlősfauisztikai kutatások során, többnyire véletlenül kerültek kézre.

A *Sicista betulina* a berni egyezmény és az azt ratifikáló romániai törvény értelmében szigorúan védett, az Európai Unió Élőhely Irányelve alapján a szigorú védelmet igénylő fajok közé sorolt. Az IUCN Vörös Lista (2007) a „veszélyeztetettség közeli” kategóriában említi a fajt.

Amint ez az újabb előfordulás is sugallja, a faj elterjedéséről és élőhelyigényeiről még közel sem rendelkezünk elégséges információval. Megítélésünk szerint nagy esélye van az északi szöcskegér további észleléseinek a Kárpátok különböző pontjairól. A jövőben kívánatos lenne a potenciális élőhelyeken, illetve a régi jelzések helyén folytatott, e fajra irányuló aktív keresés, egyrészt csapdázással, másrészt rendszeres bagolyköpet-elemzésekkel. A faj ismert élőhelyei különböző paramétereinek leírása ugyancsak fontos lenne egy későbbi élőhely-modell elkészítése érdekében.

Köszönetnyilvánítás

Köszönet illeti Csorba Gábort (Magyar Természettudományi Múzeum Állattára), amiért rendelkezésünkre bocsátotta az MTM Emlősgyűjteményi Adatbázisában fellelhető északi szöcskegér-adatokat, továbbá Daróczy J. Szilárdot az állat befogásáért és Kecskés Attilát a befogott példány megfelelő tartási körülményeinek biztosításáért, Kovács Istvánt a fotodokumentálásért.

Hegyeli Zsolt – „*Milvus Csoport*” Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Marosvásárhely, Crinului u. 22, RO-540343; azabolai@yahoo.com

⁷ PUCEK, Z. 1999; POPESCU, A. – MURARIU, D. 2001.

⁸ DUDICH, A. et alii 1981.

⁹ MIKLOS, P. et alii 2006.

¹⁰ WEITER, L. et alii 2002.

¹¹ MIKLOS, P. et alii 2006.

¹² PUCEK, Z. 1999.

¹³ SIMIONESCU, V. – STRATON, C. 1965.

¹⁴ POPESCU, A. – MURARIU, D. 2001.

¹⁵ POPESCU, A. – MURARIU, D. 2001.

¹⁶ MURARIU, D. 2005.

Irodalom

- DUDICH, A. – KOVÁČIK, J. – OBUCH, J. – ŠTOLLMANN, A.
1981 Further knowledge concerning distribution of *Sicista betulina* Pallas, 1779, and *Pitymys taticus* Kratochvil, 1952 (Mammalia, Rodentia) in the West Carpathians, *Biologia* (Bratislava), 36 (8), 659–668.
- FRODE, L.
1984 Northern birch mouse *Sicista betulina* in Norway, *Fauna Blindern*, 37 (3), 89–93.
- MIKLÓS, P. – KOCIAN, L. – KOCIANOVÁ-ADAMACOVÁ, M.
2006 *Sicista betulina* in the subalpine zone of Západné and Belianske Tatry (Slovakia), *Folia faunistica Slovaca*, 11 (3), 11–14.
1997 La siciste des bouleaux (*Sicista betulina* Pallas, 1779) (Rodentia: Zapodidae) dans les Monts Rodna, Maramureș, Romania, *Travaux du Muséum National d'Histoire Naturelle „Grigore Antipa”*, 37, 147–157.
- MURARIU, D.
2005 Mammalia, in: Botnariuc, N. – Tatole, V. (ed.), *Cartea Roșie a Vertebratelor din România*, Muz. Naț. de Ist. Nat. „Gr. Antipa”, București, 57.
- POPESCU, A. – MURARIU, D.
2001 Mammalia, Rodentia, *Fauna României*, 16/2, Editura Academiei Române, București.
- PUCEK, Z.
1999 *Sicista betulina* (Pallas, 1779), in: Mitchell-Jones, A. J. – Amori, G. – Bogdanowicz, W. – Krystufek, B. – Reijnders, P. (eds.): *The Atlas of European Mammals (T & AD Poyser Natural History Series)*, 304–305.
- RAUSCHERT, K.
1963 Zur Säugetierfauna der Rumänischen Karpaten, *Säugetierkundliche Mitteilungen*, 12 (3), 97–101.
- SIMIONESCU, V. – STRATON, C.
1965 Prezența șoarecelui de mestecăc *Sicista betulina* (Pallas, 1779) în Carpații Răsăriteni, *Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza”, Științe Naturale*, 11 (2), Iași, 385–386.
- WEITER, L. – HERMAN, M. – SEDLACEK, F. – ZEMEK, F.
2002 Potential occurrence of the birch mouse (*Sicista betulina*) in the Bohemian Forest (Šumava): a geographical information system approach, *Folia Zoologica*, 51, 133–144.

O nouă semnalare a șoarecelui săritor de pădure (*Sicista betulina*; Rodentia: Dipodidae) din România

(Rezumat)

Prezenta lucrare prezintă prima semnalare din bazinul Gheorgheni, și în același timp a 7-a din România a șoarecelui săritor de pădure (*Sicista betulina*). Potrivit literaturii de specialitate specia a fost întâlnită în România numai în câteva locații de mare altitudine a Carpaților Orientali și Meridionali. Lucrarea oferă un scurt ansamblu asupra situației acestei specii în țară. Totodată, sunt prezentate date despre noua semnalare, iar situația speciei este discutată din punct de vedere ecologic, al faunei și al conservării.

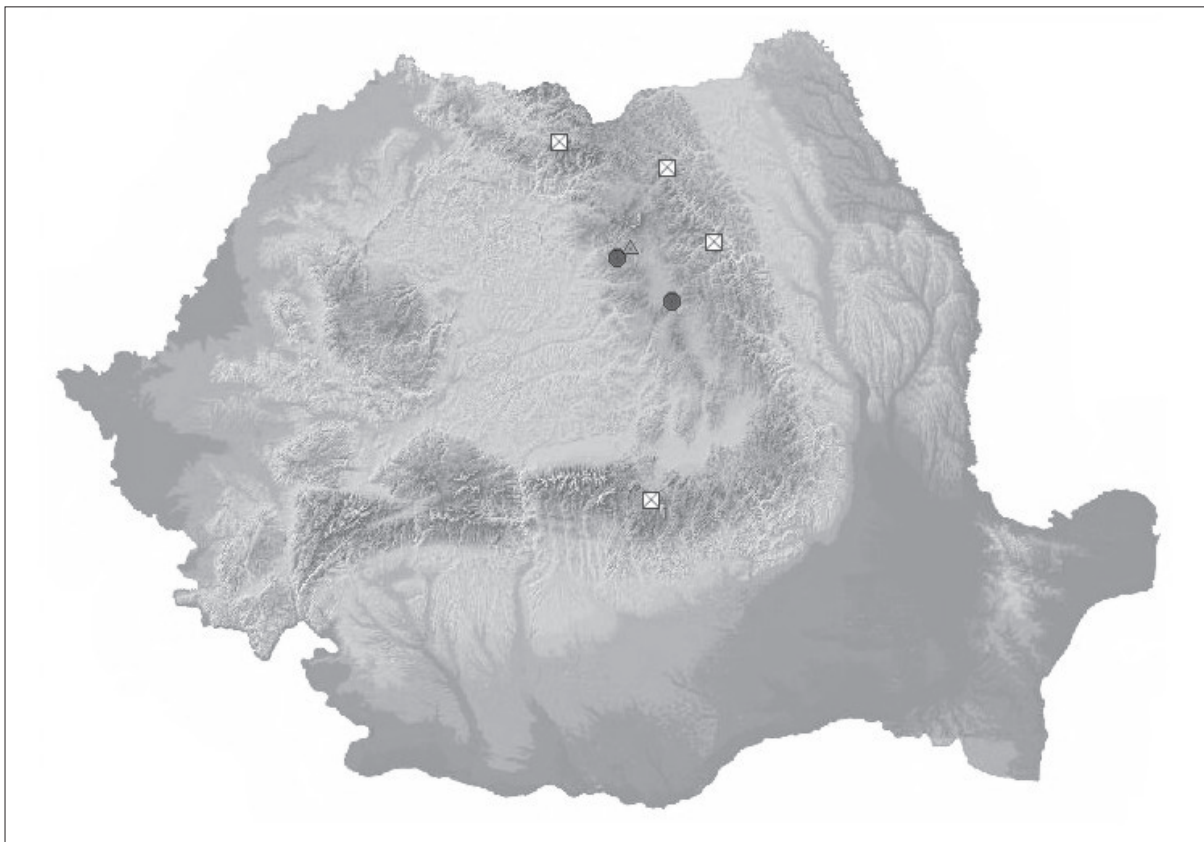
Noțiuni cheie: *Sicista betulina*, semnalare nouă, România.

A new record of the northern birch mouse (*Sicista betulina*; Rodentia: Dipodidae) from Romania

(Abstract)

The paper presents the first record of the northern birch mouse (*Sicista betulina*) from the Gyergyói-basin (Gheorgheni, Harghita County), and the 7th record of the species in the country. According to the specialty literature, on the territory of Romania the species was only found in higher regions of the Eastern and Southern Carpathians. The paper gives a brief review over the situation of the species in Romania. Furthermore, data concerning the new sighting are also presented, and the status of the species is discussed from ecological viewpoint, as well as from the aspect of fauna and conservation.

Keywords: *Sicista betulina*, new record, Romania.

1. ábra Az északi szöcskegér (*Sicista betulina*) ismert romániai előfordulásai.
(Jelmagyarázat: négyyszög – irodalmi jelzések, kör – múzeumi példányok, háromszög – saját jelzések.)

2. ábra Az északi szöcskegér (*Sicista betulina*) Gyergyói-medencei példánya (fotó: Kovács István).

3. ábra Az északi szöcskegér (*Sicista betulina*) Gyergyói-medencei példánya (fotó: Kovács István).

4. ábra Az északi szöcskegér (*Sicista betulina*) Gyergyói-medencei példánya (fotó: Kovács István).

5. ábra A befogott példány élőhelye a Gyergyói-medencében.